

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการจัดการศึกษา โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษานั้น ได้กำหนดข้อความไว้ในมาตรา 27 วรรค 1 ว่าให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ นอกจากนี้ยังกำหนดให้สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2542 มาตรา 27 วรรค 2 ที่กล่าวว่าให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จะเห็นได้ว่าสถานศึกษามีหน้าที่หลักในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยเน้นความเชื่อมโยงเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมที่เป็นอยู่ โดยมีเป้าหมายหลักคือ ผู้เรียนสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 8)

กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 4) เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีหลักการคือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาลงสู่การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 11) ได้กำหนดให้ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องเรียนรู้โดยแบ่งเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งที่มีความสำคัญ มีผลต่อการพัฒนาผู้เรียนโดยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการดำรงชีวิตทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทั้งยังมุ่งให้ผู้เรียนสามารถรู้จักจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามกาลเวลาและสังคมโลก เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรม จริยธรรม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุ มีผล สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเน้นการปลูกฝัง คุณสมบัติอันดีงามให้เกิดขึ้นแก่ตัวผู้เรียนจนปรากฏเป็นนิสัยคือ ความเป็นคนดี มีความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ตลอดจนเป็นคนที่มีความสามารถ มีความคิด และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทยและสังคมโลกต่อไปในภายภาคหน้า สอดคล้องกับ ประพนธ์ เดชชัย (2536 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนจะต้องเรียนเนื่องจากกลุ่มสาระนี้เป็นกลุ่มวิชาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณลักษณะของพลเมือง ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจความสัมพันธ์ต่างๆ ระหว่างวิถีชีวิตของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมในสังคม และพิจารณาแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงเป็นสาระที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้ในสังคมและให้ผู้เรียน ได้รู้ถึงปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นในสภาพปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจสภาพความเป็นไปที่แท้จริงของสังคมนั้นๆ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องและได้เข้าใจสภาพของสังคมนั้นเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้สถานศึกษาต้องนำหลักสูตรแกนกลางฯ ไปจัดทำรายละเอียดในส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นหลักสูตรสถานศึกษาโดยยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 1) เป็นแนวทางและบริบทในการจัดทำหลักสูตร โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและเป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 2) พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

โดยปกติแล้วหลักสูตรจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมกับด้านอื่นๆ ของสังคม อยู่เสมอ ดังที่ แรมสมร อยู่สถาพร (2534 : 4) กล่าวไว้ว่า หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา ถือเป็นแม่บทที่เป็นตัวชี้นำความสำเร็จและเป็นตัวกำหนดทิศทางในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา หลักสูตรที่ดีจึงต้องสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตลอดจนลักษณะความต้องการของผู้เรียน สามารถทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ถึงแม้หลักสูตรจะสร้างไว้ดีและมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปสภาพสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง หลักสูตรก็ต้องการการพัฒนาปรับปรุงให้ทันยุคทันสมัย เพื่อให้สอดคล้องและทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ซึ่งการประเมินหลักสูตรถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ทราบข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนของหลักสูตร ซึ่งถ้าไม่มีการประเมินหลักสูตรก็ไม่สามารถทราบแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรได้โดย (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544 : 133) นอกจากนี้ สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 283) ยังได้กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรถือได้ว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่จะชี้ให้เราได้ว่าหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นรูปเล่มและนำไปใช้แล้วนั้น ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีข้อดี ข้อบกพร่องอะไรบ้างที่ต้องแก้ไขปรับปรุง การประเมินผลหลักสูตรเป็นการพิจารณาคุณค่าของหลักสูตร โดยอาศัยวิธีการต่างๆ ในการวิเคราะห์เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 15) ที่กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนของการประเมินข้อบกพร่องหรือความผิดพลาดของหลักสูตร ดังนั้น การจะพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องได้รับการประเมินเป็นระยะๆ เพื่อสำรวจข้อบกพร่องหรือความเหมาะสมของการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งได้สรุปว่าการพัฒนาหลักสูตรสามารถจำแนกได้ 3 ประการ คือ ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตร ซึ่งแต่ละระบบเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีความสำคัญ การที่จะพัฒนาหลักสูตรได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินหลักสูตร โดยผลจากการประเมินหลักสูตรจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามหลักสูตรทราบถึงปัญหาและแนวทางในการปรับปรุง เพราะการประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรที่ได้ใช้ไปว่า สามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร เพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีระยะเวลาในการประเมินหลักสูตรเป็น 3 ระยะคือ ระยะแรกเป็นการประเมินหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ ระยะที่ 2 เป็นการประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร และระยะที่ 3 เป็นการประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ได้ร่วมกับชุมชน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม สามารถสนองความต้องการ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรเนื่องจากสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น มีเนื้อหาสาระค่อนข้างมากและเป็นสาระที่เน้นทักษะด้านวิชาการ ซึ่งครูผู้สอนมักสอนโดยการท่องจำและการสอนแบบบรรยาย เน้นเนื้อหามากกว่าให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงและการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นผลทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย และมีทัศนคติไปในแง่ลบ ซึ่งในการใช้หลักสูตรของครูผู้สอนถึงแม้ว่าจะมีการปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างดีแล้วก็ตาม การพัฒนาหลักสูตรก็ยังไม่สมบูรณ์ถ้าขาดการประเมิน การประเมินหลักสูตรจะทำให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้ชัดเจนขึ้น สอดคล้องและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ในด้านการประเมินเพื่อที่จะพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นั้น ยังไม่ได้รับการประเมินอย่างจริงจังจากผู้ที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นมูลเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะประเมินหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 โดยการประเมินในครั้งนี้เป็นการประเมินในระยะที่ 2 (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2543 : 15) ซึ่งเป็นการประเมินหลักสูตรระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้นำเอารูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam เป็นแนวทางในการประเมิน นอกจากนี้รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam (อ้างใน ปิยะดา พูลทาจกร, ม.ป.ป. : 115) ยังทำการประเมินทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านบริบท เพื่อประเมินสภาพปัญหา ความต้องการ และสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตร 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น เพื่อประเมินสิ่งที่จะนำมาใช้ในการดำเนินการหลักสูตร เช่นวิธีการที่ใช้มีความเหมาะสมเพียงใด ควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ 3) ด้านกระบวนการ เพื่อประเมินกระบวนการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมประกอบการสอนนำไปเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกวิธีดำเนินการที่เหมาะสม เพื่อให้การใช้หลักสูตรมีประสิทธิภาพมากที่สุด 4) ด้านผลผลิตเพื่อประเมินผลผลิตของหลักสูตรว่าได้ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อประกอบการตัดสินใจในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร และพัฒนาการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับประถมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของการใช้หลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
2. ได้แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา และนำผลการประเมินไปพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพสังคมมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขอบเขตของการประเมินซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ที่ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับประถมศึกษา จำนวน 111 โรงเรียน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การประเมินหลักสูตรครั้งนี้ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam โดยประเมินองค์ประกอบของหลักสูตร 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) ได้แก่ ความสอดคล้อง และความชัดเจน ของวิสัยทัศน์หลักสูตร เป้าหมายหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กับสภาพแวดล้อมทางสังคม และความต้องการของท้องถิ่น

2.2 ประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ได้แก่ ความเหมาะสมของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน งบประมาณ แหล่งเรียนรู้ และสื่อ

2.3 ประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) ได้แก่ การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอน การใช้สื่อและอุปกรณ์

2.4 ประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) ได้แก่ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และความพึงพอใจของผู้ใช้หลักสูตร

นิยามศัพท์เฉพาะ

การประเมินหลักสูตร หมายถึง การพิจารณาคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับประถมศึกษา ปีการศึกษา 2556 ของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ในด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต ตามรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam

ด้านบริบท หมายถึง ความสอดคล้องและความชัดเจนของวิสัยทัศน์หลักสูตร เป้าหมายหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กับสภาพแวดล้อมทางสังคม และความต้องการของท้องถิ่น

ด้านปัจจัยเบื้องต้น หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ที่เป็นปัจจัยเบื้องต้น ประกอบด้วยผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน งบประมาณ แหล่งเรียนรู้และสื่อ

ด้านกระบวนการ หมายถึง การดำเนินการในด้านความเหมาะสมกับการบริหารจัดการ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอน การใช้สื่อ และอุปกรณ์

ด้านผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ความพึงพอใจของผู้ใช้หลักสูตรของครูผู้สอน และนักเรียน

หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ปีการศึกษา 2556 ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ที่ได้ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นจัดทำขึ้นตามกรอบกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551